

САНАЦІЙНИЙ АУДИТ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. На основі проведеного дослідження визначено сутність, основні завдання, етапи та характерні особливості проведення санаційного аудиту підприємств роздрібною торгівлі, як основного механізму визначення санаційної спроможності підприємств, що перебувають у кризовому стані.

Ключові слова: роздрібна торгівля, аудит, санаційний аудит, санаційна концепція, SWOT – аналіз

Shara A.

RECOVERY AUDIT OF RETAIL TRADE ENTERPRISES

Summary. Based on the analysis of standard audit practices, basic features, main tasks, time scheduler and varseus peculiarities of the recovery audit of retail trade enterprises are elaborated.

Keywords: retail trade, audit, audit, recovery audit, concept of financial recovery, SWOT-analysis

1. Вступ

З прийняттям Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” українські підприємства отримали на законодавчо встановленому рівні так званій “другий шанс” - право на досудову санацію або ж санацію шляхом укладення мирової угоди під час провадження справи про банкрутство. У зв’язку із цим питання проведення санаційного аудиту набуває особливої актуальності, адже саме на основі санаційного аудиту приймається рішення про доцільність санаційної процедури та методологію її проведення

У фаховій економічній літературі праці багатьох дослідників присвячені питанням аудиту в контексті бухгалтерського обліку та незалежної експертної оцінки інформації. Питання ж саме санаційного аудиту висвітлено у працях таких авторів, як: Алтінік Л., Балабанова Л., Бандурка О., Бланк І., Бугаєв В., Володин А., Глинський О., Гольдер М., Знаменський Г., Карвацька Н., Карпунь І., Конан Ж., Крив’язюк І., Крупка М., Ковальова А., Коробов М., Лігоненко Л., Ліс Р., Матвійчук А., Поддєрьогін А., Полінкевич О., Таратута В., Терещенко О., Тітов М., Тюріна Н., Череп А. та інші. Проте, на нашу думку, автори у значній мірі узагальнюють процедуру санаційного аудиту, не виділяючи особливостей його проведення для окремих галузей економіки.

Метою роботи є визначення сутності, етапів та особливостей проведення санаційного аудиту підприємств роздрібною торгівлі.

Спочатку нами проаналізовано сутність санаційного аудиту. Згодом на прикладі підприємств роздрібною торгівлі окреслено порядок проведення та завдання санаційного аудиту. Далі проведено дослідження етапів санаційного аудиту.

2. Визначення сутності санаційного аудиту

Згідно із ЗУ “Про аудиторську діяльність” аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб’єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб’єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [1]. Аудит виступає системою дій, спрямованих на визначення достовірності та відповідності представленої інформації. У залежності від мети та методів його проведення виділяють різні форми та види аудиторських перевірок.

У свою чергу, санаційний аудит є окремим напрямком аудиторської діяльності, оскільки його характерною рисою є експертна оцінка підприємств, що перебувають у стані кризи. Основною метою санаційного аудиту є визначення санаційної спроможності підприємства, що перебуває у кризовому стані.

Окрім характерної мети та об’єкта аналізу, особливості санаційного аудиту розкриваються і в завданнях, які перед ним ставляться у процесі його реалізації (рис. 1).

Принципи та правила проведення санаційного аудиту визначені в міжнародних стандартах аудиторської діяльності (ISA), зокрема, в ISA 570 “Going Concern” (Припущення про безперервну діяльність підприємства) та ISA 810 “The Examination of Prospective Financial Information” (Перевірка фінансової інформації, що стосується майбутніх періодів) [3, с.286]. Окремі питання санаційного аудиту відображені у “Концепції діючого підприємства”, яка викладена в Національному нормативі аудиту №21, затвердженому рішенням Аудиторської палати України у 1998 р. [9, с.32]. Отже, санаційний аудит – це комплексний поглиблений аналіз фінансової та виробничо-господарської діяль-

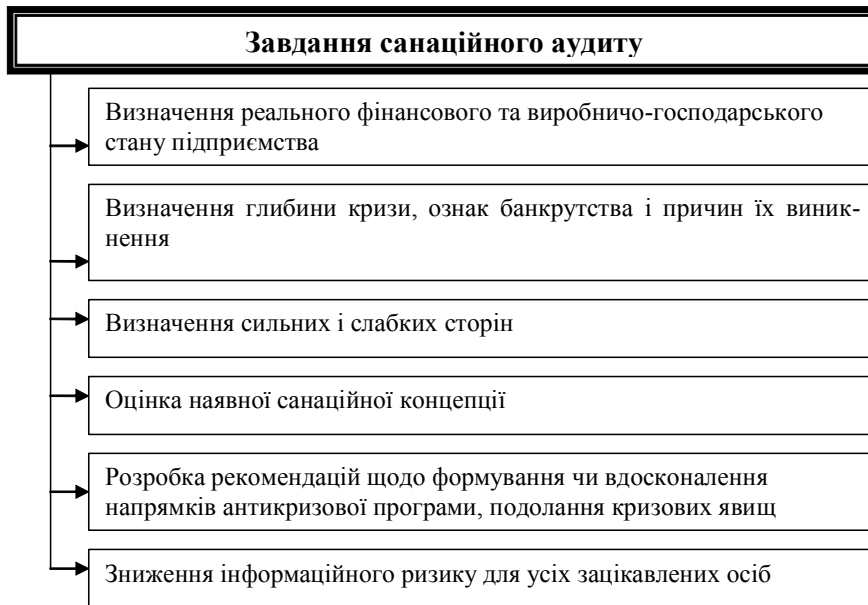

Рис. 1. Завдання санаційного аудиту*

* Розроблено автором на основі даних [4,5, 9, 11, 12, 14, 17].

ності суб'єктів господарювання, що перебувають у кризовому стані кризи, з метою визначення їх санаційної спроможності.

3. Порядок проведення санаційного аудиту підприємств роздрібної торгівлі

Більшість вчених економістів у своїх працях виділяють наступні складові етапи санаційного аудиту: ідентифікація даних, експертиза (аналіз) та висновки [4, с. 286; 8, с.161; 9, с. 292; 11, с. 472; 14, с.72].

Кожна сфера та вид діяльності має характерні особливості, як у нормальних умовах функціонування, так і критичних. Роздрібна торгівля — це діяльність щодо продажу товарів безпосередньо кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання, з метою задоволення власних потреб. Виходячи із самого поняття роздрібної торгівлі розкриваються її особливості. Тому, на нашу думку, порядок проведення санаційного аудиту підприємств роздрібної торгівлі, повинен їх враховувати.

Для підприємств роздрібної торгівлі, особливе значення мають маркетингові ризики та їх позиції на ринку, адже основною метою діяльності є реалізації продукції кінцевим споживачам.

Отже, із врахуванням особливостей та мети діяльності підприємств роздрібної торгівлі, ми пропонуємо наступну схему проведення санаційного аудиту (рис. 2).

Кожен із визначених етапів має характерні особливості, які для підприємств різних галузей та сфер є індивідуальними і розкриваються безпосередньо у процесі здійснення санаційного аудиту.

Недосконале проведення хоча б одного із них, може призвести до хибних висновків.

4. Етапи санаційного аудиту та їх особливості для підприємств роздрібної торгівлі

На першому етапі “Збір та систематизація інформації про підприємство” здійснюється збір інформації про суб'єкт підприємництва, її аналіз та систематизація. Джерелами інформації виступають як внутрішні, так і зовнішні джерела, останні з яких є особливо важливими для підприємств роздрібної торгівлі (рис. 3).

Більшість авторів узагальнюють в аналітичний етап санаційного аудиту аналіз виробничо-господарської діяльності, фінансового стану підприємства, дослідження ситуації на ринку факторів виробництва та збуту готової продукції [4, с. 286; 5, с.100; 8, с.161; 9, с. 292; 11, с. 472; 14, с.72]. На нашу думку, аналіз цих сфер і є одним із ключових аспектів санаційного аудиту, проте ми пропонуємо виділити їх особливості саме для підприємств роздрібної торгівлі. Адже, першочерговою метою їх діяльності є не виробництво продукції, а її реалізація кінцевим споживачам.

Аналіз господарської сфери передбачає: загальну характеристику здійснення діяльності, характеристику стану і рівня використання основних фондів та амортизації, аналіз використання трудових ресурсів, аналіз витрат на господарську діяльність.

Аналіз фінансового стану передбачає: оцінку динаміки та структури валюти балансу, аналіз активів з точки зору ліквідності, аналіз джерел капіталу, дебіторсько-кредиторської заборгованості, формування і використання прибутку.

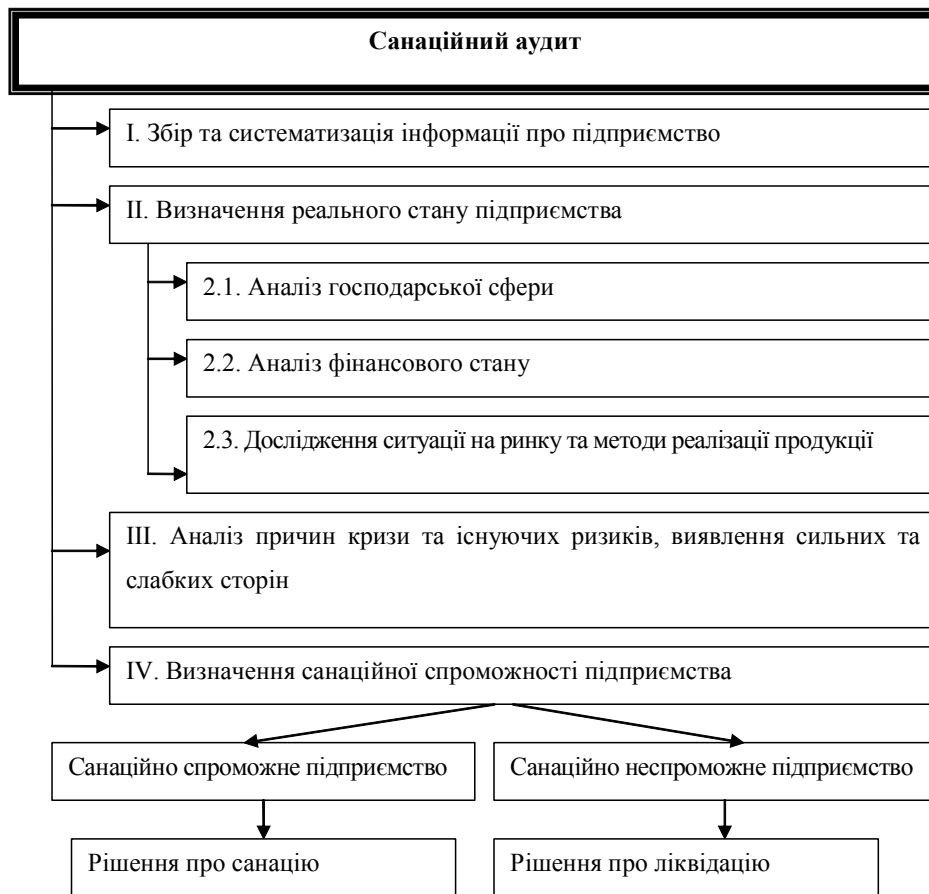

Рис. 2. Порядок проведення санаційного аудиту підприємств роздрібної торгівлі*

* Розроблено автором на основі даних [4,5, 9, 11, 12, 14, 17].

Дослідження ситуації на ринку та методів реалізації продукції є одним із найважливіших етапів для підприємств роздрібної торгівлі, тому він повинен містити: аналіз маркетингової політики, ринкової ніші, диверсифікації ринку, аналіз розвитку ринкової інфраструктури, дослідження частки монополізації ринку, рівень конкуренції, аналіз соціальної та демографічної ситуації, дослідження рівня доходів потенційних споживачів, рівень залежності від партнерів, аналіз еластичності попиту і пропозиції.

Етап аналізу причин кризи та існуючих ризиків передбачає на основі попередньо проведеного аналізу господарського, фінансового стану та ситуації на ринку, виявлення основних прогалин у діяльності, які зумовили виникнення кризової ситуації. У свою чергу аналіз сильних та слабких сторін дає можливість виявити болючі місця, які можуть ще у більшій мірі погіршити фінансовий стан підприємства та наявні ресурси і переваги, що потенційно можуть стати базисом оздоровлення.

Одним із найпоширеніших методів визначення сильних і слабких сторін є SWOT – аналіз, оскільки він може застосовуватися, як до цілого підприємства, так і до окремих його підрозділів [3, с. 156; 7, с.37]. На основі результатів аналізу ендогенного середовища розробляються рекомендації, які мають

на меті: нейтралізувати можливі ризики та використати додаткові шанси (рис.4).

Аналіз ринкових ризиків в процесі санаційного аудиту підприємств роздрібної торгівлі, в своєму результаті дає відповідь не лише на питання реального стану і потенційних загроз, а й розкриває сильні сторони і потенційні можливості, які вже свідчать про санаційну спроможність підприємства.

У процесі проведення санаційного аудиту використовуються різноманітні методи та інструменти. До головних слід віднести такі [5,с.100; 8, с.161; 9, с. 292; 12, с. 37; 15, с.72]: опитування (анкетування) співробітників; вартісний аналіз, факторний аналіз відхилень; аналіз сильних та слабких місць (SWOT – аналіз); розробка сценаріїв; портфельний аналіз; метод ланцюгових підстановок; нуль-базис бюджетування; вартісний аналіз; трендовий аналіз, експертні методи.

Також ми пропонуємо з метою визначення ризиків на ранніх етапах і їх оцінки використовувати сучасні методи аналізу та дослідження: бенчмаркінг, метод експертних оцінок, метод аналізу ключових факторів успіху, SPASE – аналіз, метод аналізу доцільності затрат, метод використання аналогів, Due Diligence, які допоможуть визначити найуразливіші аспекти, що можуть піддатися небезпекам та сильні, які мають потенціал для їх подолання.

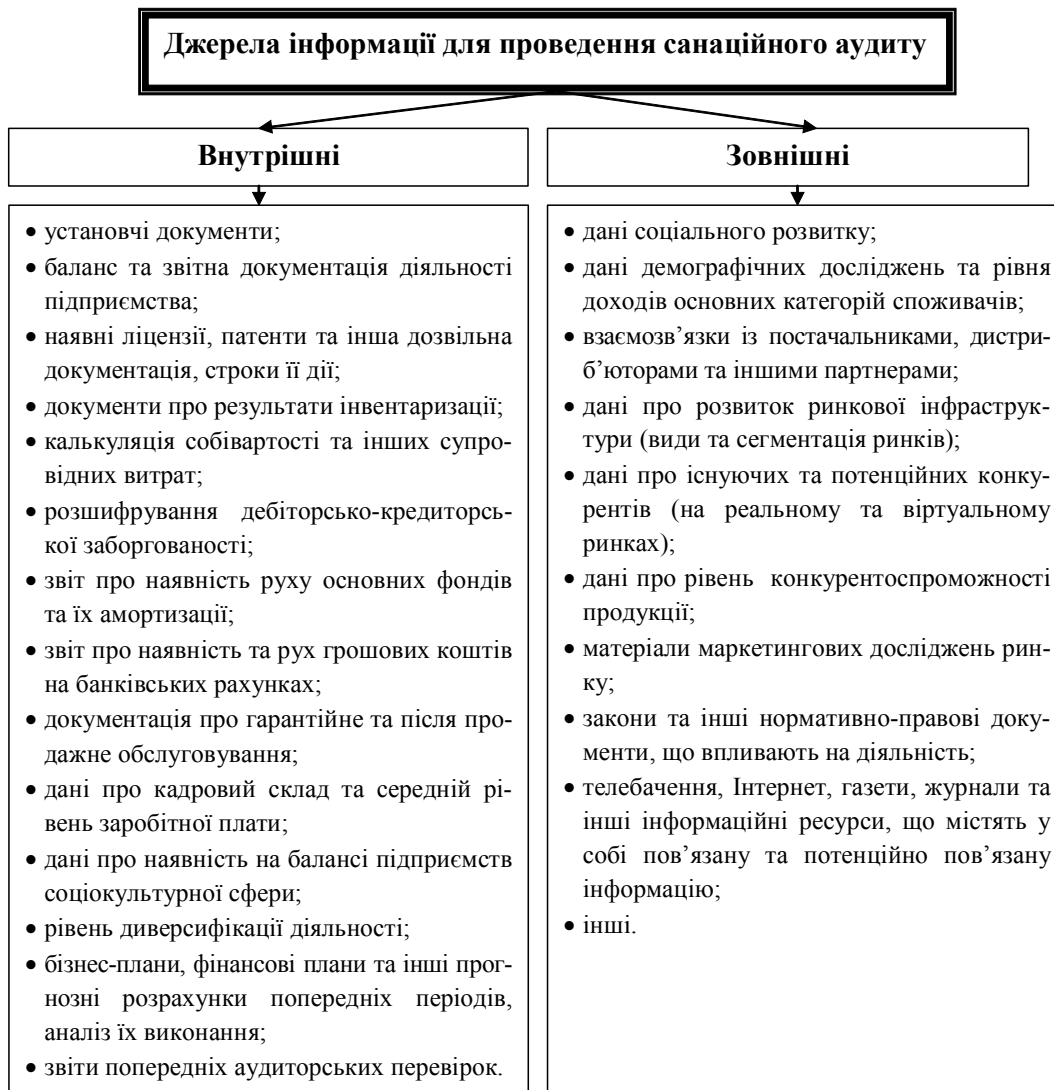

Рис. 3. Джерела інформації для проведення санаційного аудиту*

** Розроблено автором на основі даних [4,5, 9, 11, 12, 14, 17].*

Завершується аудит загальною оцінкою санаційної спроможності підприємства, з подальшим прийняттям рішення про доцільність санації чи ліквідації суб'єкта та складанням акта аудиторської перевірки. Якщо на основі проведеного аналізу підприємство характеризується, як санаційно спроможне, приймається рішення про санацію.

Як стверджує А. М. Поддєрьогін: “Санаційна спроможність – це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації” [11, с. 472].

В загальному розумінні санаційна спроможність – це здатність підприємства відновити беззбиткову діяльність у довгостроковій перспективі.

5. Висновки

Ефективність реалізації санаційних програм на вітчизняних підприємствах значною мірою залежить від життєздатності потенційних банкрутів та наявності фінансових ресурсів, які можуть бути направлені на їх оздоровлення.

За цих умов особливого значення набуває процедура санаційного аудиту. Проте у класичному розумінні він дозволяє отримати інформацію про стан підприємства на звітну дату та перспективи подолання кризи, виходячи із аналізу факторів внутрішнього середовища, при цьому поза увагою залишається оцінка факторів зовнішнього середовища, що виступають каталізатором як позитивних, так і негативних змін у діяльності суб'єкта господарювання. Особливо це стосується підприємств роздрібної торгівлі, діяльність яких базується саме у ньому. Так, при проведенні санаційного аудиту підприємств роздрібно торгівлі особливої уваги потребує: аналіз інформаційних джерел із зовнішнього середовища, дослідження ситуації на ринку та методи реалізації продукції, дослідження і аналіз ринкових та маркетингових ризиків, аналіз сильних та слабких сторін, використання сучасних методів дослідження ринку: бенчмаркінг, метод експертних оцінок, метод аналізу ключових факторів успіху, трендовий аналіз, експертні методи, SPASE – аналіз, SWOT – аналіз, метод аналізу доцільності затрат, метод використання аналогів, Due Diligence,

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досконала репутація; - висока якість роботи; - власна торгова марка; - розгалуженість торгової системи; - зайняття певної ринкової ніші; - наявність цільового споживача; - широкий асортимент продукції; - високий рівень диверсифікації; - наявність нових маркетингових програм; - гнучка цінова політика; - наявність власних виробничих споруд; - ефективна система оплати праці; - прихід нових та енергійних співробітників 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність маркетингу; - інертність та зловживання керівництва підприємства; - крадіжки; - застарілий асортимент продукції; - неефективна діяльність служб збуту; - простої продукції; - перевантаженість незадіяними сировиною та матеріалами; - відсутність свого сегмента ринку; - погана репутація; - відсутність цільового споживача
<p>Додаткові шанси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • - ринок сформований в основному за рахунок імпорту; • - держава вживає протекціоністських заходів, спрямованих на захист вітчизняного виробника; • - іноземні інвестори виявляють значний інтерес до галузі якій належить підприємство; • - підвищення соціальних гарантій; • - покращення демографічної ситуації та рівня життя 	<p>Ризики:</p> <ul style="list-style-type: none"> - криміногенний ризик; - інфляційний ризик (знецінення реальної вартості капіталу); - ризик неплатоспроможності чи банкрутства контрагентів; - риси погіршення соціальної та демографічної ситуації; - ризик зміни податкового законодавства та накладення фінансових санкцій

Рис. 4. Матриця SWOT – аналізу*

* Розроблено автором на основі даних [3, 4, 5,7,8,10,11,12,13,14, 16].

які допоможуть визначити найуразливіші аспекти, що можуть піддатися небезпекам та сильні, які мають потенціал для їх подолання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна. Закон. Про аудиторську діяльність № 3125-ХІІ від 22.04.1993 р.
2. Україна. Закон. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (введено в дію Законом України № 2343 – ХІІ від 30 червня 1999 року Про внесення змін до Закону України Про банкрутство) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 42-43. – С.378.
3. Балабанова Л. В. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємств: монографія / Л. В. Балабанова, О. А. Бриндіна-Донецьк: ДонДУЕТ, 2007. – 394 с.
4. Булович Т. В. Санаційний аудит як передумова ефективної санації / Т. В. Булович // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України : Всеук. наук.-практ. інтерн.-конф., 16–26 листопада 2009 р. : тези всеук. наук.-практ. інтерн.-конф. / Дніпропетровська державна фінансова академія. – Дніпропетровськ, 2009. – Т. 1. – С. 286-288.
5. Васьківська К. В. Управління фінансовою санацією підприємств: навчальний посібник / К. В. Васьківська, О. А. Сич, В. Б. Прокопишак // Управління фінансовою санацією підприємств. – Львів, 2011. – 204 с.
6. Іванюта С. М. Антикризове управління: навчальний посібник / С. М. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
7. Кравченко В. Сучасні стандарти ризик-менеджменту: основа дієвої системи управління маркетинговими ризиками / В. Кравченко // Маркетинг в Україні. – 2007. – С.36-37;
8. Крив'язюк І. В. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. В. Крив'язюк. – К.: Кондор, 2008. – 366 с.
9. Крупка М. І. Фінанси в трансформаційній економіці України: навчальний посібник / Затверджено Міністерством освіти і науки України / [за ред. д. е. н., проф. М. І. Крупки]. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 614 с.
10. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко – К.: Віра, 2000. – 580 с.
11. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / [за ред. А. М. Поддєрьогіна]. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
12. Полінкевич О. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О. М. Полінкевич, В. П. Лещук. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 400 с.
13. Терещенко О. О. Санація підприємств у світлі нового законодавства про фінансову неспроможність / Терещенко О. О. // Економіка України. – 2000. – №11. – С. 31-36.
14. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
15. Тітов М. І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / Тітов М. І.; [за наук. ред. В. М. Гайворонського]. – Х.: Фірма «Консум», 1997. – 192с.
16. Тюріна Н. М. Управління фінансовою санацією підприємства : підручник / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – Львів: «Новий світ – 2000», 2008. – 396 с.
17. Череп А. В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання: підручник. / Череп А. В. – К.: Кондор, 2006. – 380 с.